

ÖZGÜRLÜĞE KARŞI GÜVENLİK: HAYEK'İN “KÖLELİK YOLU” ESERİNİ YENİDEN OKUMAK*

Yrd. Doç. Dr. Halis ÇETİN

Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Özet

Bu çalışma totaliterizmin ideolojik kökenlerini ve toplumsal düzenleme araçlarını incelemektedir. Çalışma doğal olarak totaliterizme bir sosyal ilişki ve siyasal bir sistem, kısaca hayatın tümüne yansıyan bir sistem olarak, onun felsefi şartlarını ve ilkelerini ele almaktadır. Çalışma, totaliterizme yeni bir yaklaşım getirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, insanları köleliğe götüren siyasal yol işaretlerini karşılaştırmalı olarak ele alacağım. İnsanları köleliğe sürükleyen totaliterizmin tarihsel, geleneksel ve felsefi kökenlerini, siyasal meşruiyet teorileri konusunda siyasal düşüncelerde önemli bir yere sahip olan liberal düşünür Friedrich Auguste von Hayek 'in “Kölelik Yolu” eseri çerçevesinde karşılaştıracam.

Anahtar Kelimeler: Totaliterizm, İdeoloji, Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Mühendislik, Hayek, “Kölelik Yolu”.

Freedom Versus Security: A New Reading of Hayek's “The Road to Serfdom”

Abstract

This study examines ideological origins and ordering means of totalitarianism. Naturally it deals with the philosophical circumstances which established totalitarianism as an social relation and a political system, in short as a mode reflecting totally to daily life. This study attempts to bring a new approach into clarifying “totalitarianism”. I shall compare the theories of politic roads to serfdom setting out these arguments. I shall also going on comparing these theories deeper in historical, traditional and philosophical roots from the point of view of afore mentioned politic legitimacy theories in the political thought by the book written on totalitarianism, “The Road to Serfdom”, by the liberal philosopher Friedrich Auguste von Hayek.

Key Words: Totalitarianism, Ideology, Social-Economic and Political Engineering, Hayek, “The Road to Serfdom”.

GİRİŞ

11 Eylül 2001 terör saldırısı ile, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, tüm dünyada yaygınlaşan özgürlük ve güvenlik arasındaki çatışmanın kaygısı ve liberalizmin yerine totaliter bir sürecin ortaya çıkacağı korkusu ciddi tartışmalara konu olmaktadır. Aynı kaygı ve korkuyu, başta İngiltere olmak üzere tüm dünya, ikinci dünya savaşı sonrası da yaşamıştı. O dönemde, başta Hayek olmak üzere birçok liberal düşünür, güvenlik korkusuna özgürlüğün feda

edilemeyeceğini, devletin güvenliğini sağlamak için insanların özgürlük alanlarına asla müdahale edilemeyeceğini iddia ederek, totaliterizm yol açabilecek bütün düzenlemeleri reddettiler. Ben de, özgürlüğe karşı güvenliğin tesis edilmeye çalışıldığı bu yeni totaliterizm yolunu, Hayek'in "Kölelik Yolu" eseri çerçevesinde tartışmaya çalışacağım.

Totaliterizm kavramı, faşist ve sosyalist sistemlerin ortak özelliklerinin tek bir kavramla anlatılması gerekliliği üzerine, İkinci Dünya Savaşı sonrası yoğun şekilde, Hitler dönemi Almanya, Mussolini dönemi İtalya ve Stalin dönemi Rusya'da uygulanan siyasal rejimlerin ortak niteliklerini açıklamak için kullanılmaktadır. Hayek'in "Kölelik Yolu" eseri çerçevesinde yapacağım totaliterizm tartışmasında bu kavramı; toplumu bir bütün olarak ele alan, bir bütün olarak dönüştürmek isteyen ve total kontrol sistemi ile toplumu sürekli düzenleyen devlet, ideoloji, siyasal parti ve liderlik olgularının bütünlüğü için kullanacağım. Ben, yukarıdaki teorik ve tarihsel gerçekliğin yanında, özellikle ideolojinin ve devletin ideolojik düzenleme araçlarının (bürokrasi, eğitim, ordu-polis, teknoloji, medya) gelişmesi ve siyasal iktidarlar tarafından toplumu düzenlemek için yaygın bir şekilde kullanımının devam etmesinden dolayı totaliterizmin daha geniş bir alan içerisinde değerlendirilmesi gerektiğine inanıyorum. Bu yüzden çalışmam boyunca totaliterizmin bir döneme ait pratik örneklerinden çok günümüze de ışık tutabilecek temel ilkelere ve teorilere yoğunlaşacağım. Totaliterizm olgusunu sadece bir tarihsel durum/son veya kavramsal bir duruş olarak ele almak yerine, ideolojik düzenleme ve toplumsal planlama süreci/yolu olarak değerlendirmeye çalışacağım. Özellikle Hayek'in "Kölelik Yolu" eserindeki yol işaretlerini takip ederek totaliterizmin bir "son" değil bir "süreç" olarak algılanması gerektiğini savunacağım.

1. TOTALİTERİZM: ÖZGÜRLÜĞÜ KARŞI ZORUNLULUK

Totaliterizm, plüralizme karşı zorunluluğun, özgürlüğe karşı otoriterizmin esas olduğu siyasal düzendir (Kamenka, 1992: 629). Friedrich ve Brzezinski, totaliterizmin temel özelliklerini şu şekilde sıralar: "İnsan varlığının bütün dirimsel taraflarını kaplayan ve toplumda yaşayan herkesin en azından edilgin bir şekilde bağlı olduğu resmi bir doktrin meydana getiren resmi bir ideoloji; tek bir adam, bir diktatör tarafından yönetilen tek bir kitle partisi, hiyerarşik ve oligarşik düzenlenmiş, bürokrasi ile iç içe yada ona üstün bir durumda olan parti; partiyi hem destekleyen hem de parti liderleri adına onu denetleyen ve yalnız rejim düşmanlarına karşı değil keyfi olarak seçilmiş başka sınıflara karşı kullanılan yıldırıcı bir polis denetimi sistemi; basın, radyo, sinema gibi bütün etkili kitle haberleşme araçlarını kullanarak, partinin ve sadık üyelerinin elinde toplanmış ve teknolojinin şartlandığı tam bir denetim tekeli; silahlı kuvvetleri kullanarak tam bir denetim tekeli; bürokratik işbirliği ile ekonominin merkezden denetimi ve yönetimi (Friedrich-Brzezinski, 1964: 13-14). Bu özellikleri Linz şu esaslara dayandırır: "monist, fakat monolitik

olmayan bir iktidar merkezi; tekelci, özerk ve fikren az çok geliştirilmiş bir ideoloji; vatandaşların, siyasal görevlere ve kolektif sosyal görevlere katılmalarını sağlayan bir mobilizasyon sistemi. (Linz, 1984: 25).

Bu özellikler sıralamasından çıkarılabilecek en genel tanımlamayla, “totaliterizm; tek bir düşünsel yapı içinde toplumu kurmak, tek bir amaca tek bir otorite altında ulaşmak için organize olmuş siyasal düzendir” (Walker, 1972: 5). Siyasal iktidarın resmi bir ideoloji, merkezi kontrolü güçlü bürokrasi, toplumu kontrol eden iletişim ve baskı aygıtları ve toplumun bir bütün olarak organizmik bir yapı içerisinde ideolojik hegemonya altında eğitimi gibi olgular bize totaliterizmin temel özelliklerini verir. Friedrich ve Brezezinski de bu yapıyı “kolektif bütünün anonimliği” olarak isimlendirerek totaliterizmi tanımlarlar. Onlara göre totaliterizm, devletin çağın teknik araçlarını da kullanarak insanlara sığınma alanları bırakmayacak bir yoğunlukta, rejimin en derin, en kuytu yerlerine sızarak çok geniş bir alanda iktidar düzeni kurması ve buna süreklilik kazandırmasıdır (Friedrich-Brzezinski, 1964: 132). Bu durum toplumun siyasal iktidar tarafından ‘topyekün’ siyasallaştırılmasıdır. Bu açıdan totaliterizmi çok güçlü ve yoğun bir mobilizasyon sistemi olarak tanımlamak mümkündür. Fakat daha önemlisi bu olguların bütünsel bir iktidar alanı içinde kapsayıcılığı ve sürekliliğidir. Bu, bireysel ve toplumsal düşün ve eylem alanlarının siyasal iktidarın kapsama alanı içerisinde olup bu alanlardaki özgürlüklerin yok edilmesidir. Özgürlüğün siyasal iktidarla bütünleşmekle eş değerlendirildiği totaliterizmde siyasal iktidar ve onun merkezi liderliği toplumu kayıtsız ve şartsız, zorla sağlanan oybirliği atmosferi içinde ideolojik olarak düzenler.

Popper totaliterizmin kökenlerini Platona kadar götürür. Popper totaliterizmi kapalı toplum, liberalizmi de açık toplum olarak ele almıştır. Popper, bireyi, toplumu doğal olarak da geleceği kuruculukla donatılmış denetimsiz ve sınırsız totaliter iktidar anlayışını olumsuzlar. Popper, her türlü toplumsal ve siyasal değişimin kötü ilan edilip durdurulmak istendiği; bireylerin toplumsal birlik ve bütünlük içerisinde eritilip siyasal iktidara uyumlulaştırıldığı; faşist propaganda ile toplumun bir bütün halinde örgütlendirildiği; mutlak iyiliğin sadece devlet için öngörülüp bireysel özgürlük ve mutluluk aramanın yok edildiği; bireylerin haklarından değil görevlerinden bahsedildiği; devletin sıhhatli, kuvvetli, birlikli ve istikrarlı olması için organizmacı toplum modeliyle örülmüş bütüncül egemenliğin olduğu; bireylerin bağımsız hareket etme yeteneğini yok edecek çocuk yaştan itibaren başlayan bir eğitim sisteminin olduğu; devleti korumanın her şeyden üstün olduğu ve ona itaatın en büyük erdem kabul edildiği; devletin elindeki tüm gücünü vatandaşlarının yaşamlarını denetlemek için kullandığı; adaletin devletin, ulusun, sınıfın, partinin kudreti, sıhhati ve istikrarı için yararlı olan şeylere indirildiği (Popper, 1967: 93-111) siyasal sistemi totaliterizm olarak tanımlar. Popper’a göre bir siyasal yapının açık veya kapalı olduğunu belirleyen iki temel ilke vardır: “devletin görev ve maksadının yurttaşların özgürlüklerini korumak

olması gerektiği ilkesi ile genel bütüncülük ile bireyin görev ve maksadının devletin istikrarını sağlamak ve kuvvetlendirmek olması gerektiği ilkesi” (Popper, 1967: 93-101). Bunlardan ilki liberalizmin ikincisi totaliterizmin temel ilkesidir.

Totaliterizmi “bütüncül bir insan ve toplum anlayışına dayalı” (Linz, 1984: 34) siyasal sistem olarak tanımlayan Linz’e göre “bir sistemi totaliter olarak nitelendirebilmemiz için zorunlu boyutlar şunlardır: bir ideoloji; kütleli bir tek parti ile diğer mobilize edici örgütler; iktidarın geniş bir seçici çevreye hesap verme durumunda olmayan ve iktidardan kurumlaşmış barışçı yöntemlerle uzaklaştırılmayan bir kişide veya küçük bir grupta toplanmış olması” (Linz, 1984: 21). Linz’in bu tanımında açıklanması gereken bazı unsurlar vardır. Öncelikle ideolojinin toplumu topyekün kurmaya ve düzenlemeye yönelik total bir bağlayıcılığı olması gerekir. Bana göre bir ideoloji eğer tek partili veya çok partili bir düzen içerisinde mutlak bir meşruiyet aracı ise parti sayısı totaliterizmin ölçüsü sayılmamalıdır. Totaliterizm de demokrasiler gibi plüralizme açıktır. Demokrasinin aksine totaliterizm için ideolojik bir monizmden yani ideolojik iktidar tekelinden bahsedebiliriz. Fakat totaliter sistemlerdeki plüralizm sosyal plüralizm değil siyasal plüralizmdir (Linz, 1984: 23).

1.1. Total Meşruiyet: Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Mühendislik

Totaliterizm, meşruiyeti de total bir söylem içerisinde merkezileştirir. Bu meşruiyet ilkelerine dayanmayan, bundan kaynaklanmayan hiçbir düşün ve eylemlilik meşru kabul edilmez. Bu yönüyle totaliterizmin iktidar alanı genişledikçe meşruiyet alanı daralmaktadır. Belki bu açıdan bir tanımlama denemesi yapılırsa totaliterizm; siyasal ve toplumsal düşün ve eylemliliklerin meşruiyet alanının en dar olduğu siyasal sistemdir. İdeolojiyi, liderliği, partiyi, bireysel hakları, toplumsal rızayı bu dar alanın içerisinde yorumlamak gerekir. Siyasal iktidar alanı ve bireysel özgürlük alanı arasındaki çatışmanın, sınırlılıklarının ve müdahale düzeylerinin bireysel özgürlükler aleyhine, siyasal iktidar lehine en fazla totaliter sistemlerde gerçekleşmektedir. Aslında totaliterizmin sonul amacı, bu iki alanın bir ve bütün/topyekün/total olarak siyasal iktidarın kontrolü altında tutmaktır. Bu yüzden totaliterizmin meşruiyet arayışı statükonun korunmasına, siyasal düşmanlar yaratılarak toplumsal bütünlüğün sürdürülmesine ve toplumun topyekün düzenlenmesine yöneliktir.

Totaliterizmin meşruiyeti, toplumu bir ve bütün halinde, bütün güçleriyle beraber elinde tutan, onu yok etmeye çalışan bireyselliği ve özgürlüğü yok eden, böylece toplumda zoraki konsensüs sağlayan temel ilkelerin üretilme süreci olarak jakoben bir metot ve total bir anlamlandırmaya dayanır. Bu anlamlandırma, sadece iktidarın kurulması değil, kurulu iktidarın haklılaştırılmasının, rasyonelleştirilmesinin ve kurulu düzenin egemenliğine köklü bağlanışın ifadesi olarak tek bir merkezden kaynaklanır. Bu merkez tüm

bireysel ve toplumsal düşün ve eylemliliğin meşruiyet kaynağıdır. Totaliter sistemin meşruiyeti siyasal iktidarın kendi mutlaklığından yola çıkarak kurulur. Öncelikle 'status quo'nun korunmasına yönelir. Kendi mutlaklığı ve dolayısıyla tek doğru ve gerçekliğinin tüm topluma dayatılması gerekir. Buna uymayanlar hain ve düşman ilan edilerek terör ile sindirilir veya yok edilir. Amaç toplumla tek vücut olmaktır. Bu açıdan totaliterizmin en temel meşruiyet ilkesi birlik, bütünlük ve uyumdur.

Totaliterizm, sadece iktidarın değil aynı zamanda toplumsal düşüncenin de kurulmasını ifade eder. Bu nedenle total meşruiyet, olması gerekene bağlı olarak toplumda olmuş olanın gerekçelendirildiği ideolojik ve sembolik evrendir.

Totaliter iktidarın dayandığı meşruiyet ölçütü siyasal iktidarın tek, bütün, sürekli, kutsal ve mutlak olması gelenekselliği içerisinde devlet kaynaklıdır. Totaliter meşruiyet, total iktidarın toplumu şekillendirmek ve yönetmek için kendisine temel olarak seçmiş olduğu hedefler, ilkeler, normlar ve sloganlardır. Bu, 'ideal' bir düzeni, sağlam bir temellendirmeyi, aşkın bir değer veya ilkeyi ve gelecek için davranış kalıplarını, dürtülerini içeren devletin popüler bir egemenlik ve kuşatıcı bir bütünlük sağlama arayışıdır. Totaliterizmin meşruiyeti "bütüncül bir insan ve toplum anlayışına dayalı" (Linz, 1984: 34) siyasal sistem kurgulama esasına dayanır. Bu amaç uğruna siyasal, sosyal, ekonomik düzenleme aygıtlarının kullanılması ve meşruiyetin sadece siyasal iktidar kaynaklı olarak algılanması totaliterizmin meşruiyet sorununu oluşturmaktadır.

Totaliterizm; toplumun, kurucu bir yasa ile tanımlanması, şekillendirilmesi ve yönetilmesi olarak bu yasaya ulaşmak için siyasal iktidar tarafından araçsallaştırılması ve nesneleştirilmesidir. Totaliter iktidar geleneğinde tek özne devlettir. Çünkü, toplumsal birlik ve bütünlüğün teminatı olan devlet için yararlı olan herkes için yararlıdır. Temelde ise bir ideolojik totalite içerisinde toplumun topyekün siyasallaştırılarak bireylere biçim verilmesi, yaratılan 'yeni insan'ın organik toplum aracılığıyla asimile edilip kontrol altında tutulması sağlanarak statükoya yönelik farklı meşruiyet arayışları yok edilir. Tek bir meşruiyet dünyası içerisinde tek tip iktidar ve tek tip insan yaratılarak statüko sürdürülür.

Totaliter iktidarın özü tekleşmek ve tekelleştirmektir. Totaliterizm toplumu topyekün düzenlemek için siyaset, ekonomi ve ideoloji tekelinden oluşan "üçlü iktidar tekeli"ni ele geçirerek kumanda etmek iddiasındadır (Wagner, 1993: 305). Bu yüzden toplumun birliği, bütünlüğü ve uyumunu sağlamak bu tekelleşmenin bir zorunluluğudur. Çünkü birlik, bütünlük ve uyum siyasal iktidara bütüncül bir iktidar alanı yaratarak total bir evrenin düzenlenmesi imkanı verir. Siyasal iktidar ile toplumsal rızanın birlik ve bütünlüğü bu imkanı güçlendirir. Bu durum, siyasal iktidarın meşruiyet yasasına mutlaklık ve kutsallık katar. Siyasal iktidarın varlık sebebi olan düzenliliğin

zıddı olan kaos korkusuyla birlik, bütünlük ve uyumun bozulması riski toplumun siyasal iktidara olan ihtiyacını, dolayısıyla itaatini arttırır ve buna yönelik itiraz ve retlerin düşman ilan edilip yok edilmesine meşruluk kazandırır.

Totaliterizmde tek ve tekelci bir ideolojinin ön plana çıkarılması, alternatif ideolojilerin ve inanç sistemlerinin potansiyel bir tehdit olarak görülmesine yol açar. Bu karşıtlık yoluyla siyasal iktidar toplumu bölücü ve bozguncu fesat canavarlarından koruyan bir görüntüye bürünür. Son tahlilde birlik, bütünlük ve uyumun koruyucusu siyasal iktidar ile toplumun ortak düşmanları olan bireysellik, çoğulculuk, parçalanmışlık, uyumsuzluk, bölücülük bu düzenin dışına atılır. “Biz” ve “onlar” arasındaki çatışma “biz”i “onlar”a karşı ortak bir savaş hedefinde ve ideolojik bir çerçevede en fazla kaynaştıran temel temaya dönüşür. Bu çatışma ideolojisi ile totaliter iktidar halkın sadece politik desteğini değil kayıtsız şartsız sadakatini de sağlamış olur. Bu yüzden harici ve dahili düşmanlar totaliterizmin en vazgeçilmez temalarını oluşturur (Hayek, 1999: 188) ve totaliter iktidarın sürekliliği için iç ve dış düşmanların sürekliliği sağlanır. Totaliter iktidarın meşruiyeti, siyasal iktidarın belirlediği düşünce ve davranış ilkelerinin dışındaki tüm düşünce ve davranışları sınırlamak ve dışlamak kapasitesi üzerine oturur. Devletin gücü de buna bağlıdır. Bu güç; tehdit, manipülasyon ve dışlama yeteneğiyle ilgilidir. Bu yüzden toplum ve siyasal iktidar için ortak düşmanlar yaratmak meşruiyet arayışının en önemli boyutunu oluşturur. Tüm bu uğraşların altında yatan psikolojik faktör ise siyasal iktidarı kaybetme korkusudur. Bu korku paralelinde şiddet, terör ve zor totaliter iktidarın en önemli özelliği olarak ortaya çıkar.

Total iktidar, ötekileştirdikleri ile olan mücadelesinin haklılığına toplumu inandırmak için eğitim, propaganda ve iletişim araçlarını kullanır. Böylece ‘ötekilerle savaş’ siyasal iktidarın bir misyonuna dönüşür. Bu misyon devam ettikçe halkın siyasal iktidarın meşruiyetine olan inancı da devam eder. Bunun sonucunda total iktidarın meşruiyeti, devamlı bir tayakkuz ve savaş durumunu temsil eder. Savaş totaliterizmin cynic olarak kaçınılmaz yönüdür ve savaştan beslenmeyen hiçbir totaliter devlet yoktur. Bu bağlamda, totaliterizm “ötekilerle savaş” sistemidir. Öteki dinler, öteki ırklar, öteki sınıflar bu savaşın düşmanlarıdır. Düşmanın varlığı içte ve dışta terörü meşrulaştırır. Her şey savaş manevralarına göre gerçekleştirilir. Savaşın tek amacı ise düşmanı belirleyip her ne surette olursa olsun onu imha etmektir.

Totaliter iktidarın en önemli fonksiyonu, toplumsal, siyasal ve ekonomik düzenlemedir. Meşruiyeti devlet kaynaklı kılan ve buna göre toplumu kuran totaliter iktidar, oluşturduğu siyasal ve toplumsal bütünlük dünyası içerisinde siyasal, toplumsal ve ekonomik düzenlemeler yapar ve bu düzenlemeler gereği bireyin bu bütünlüğe entegrasyonunu sağlar. Bu yapı içerisinde ideoloji, insanların her alanda başvuracakları, ona göre hareket edecekleri, hayatı ona göre değerlendirecekleri ve sosyal, siyasal, ekonomik yapıda ona göre

davranacakları ilkeleri belirler. Bunu dünya görüşü olarak isimlendirebileceğimiz gibi, kolektif temsiliyet, bütünsel bilinç, ortak değerler sistemi veya kolektivizm olarak da ele alabiliriz. Linz'e göre bireylerin iradesini ve toplumsal onamayı kayıt ve şarta bağlı olmaksızın kullanan totaliterizm meşruluğunu bütüncül bir insan ve toplum kurma anlayışından almaktadır (Linz, 1984: 34). Bu durum bireyin bir ideolojik totalite içerisinde eritilmesi, toplumun 'topyekün siyasallaştırılması', yeni insanın organik bir yapı içerisinde yeniden yaratılması sürecidir (Linz, 1984: 21). Linz bu sürecin devlet tekelinde bulunan propaganda, eğitim ve zor kullanılarak gerçekleştirildiğini söyler (Linz, 1984: 53). Bunlar totaliter iktidarın entegrasyon, bütünleştirme veya uyumlulaştırma fonksiyonlarını göstermektedir.

Totaliter iktidar, kendi meşruiyetine olan inancı kurmak ve geliştirmek için çalışır. Total sistem tamamen kendisini koruma altına almak, yönetici sınıfın çıkar birliğini korumak ve onun hedeflerine yönelik muhalefeti, meşruiyetine yönelik eleştirileri ortadan kaldırmak için toplumda birlik ve düzeni sağlamaya çalışır. Toplumsal birlik sağlama gerekliliği beraberinde bir siyasal ve toplumsal evren oluşturmayı da zorunlu kılar. Bu entegrasyon dünyası, tek biçimleştirilmiş bir evrende bireyleri buna göre biçimlendiren, onları düzenleyen merkezi fikir ve anlamlar dünyasıdır. Bu dünyanın amacı siyasal iktidara mutlak bir bireysel ve toplumsal uyum yaratılması isteğidir. Devletin bireyleri kendi belirlediği 'düzenlilik', 'adillik', 'iyilik' veya 'müreffeh toplum olma' gibi toplum-hedef modeline göre sevk ve idare etmesini Erdoğan, siyasi devletçilik olarak tanımlayarak bunun pozitif şiddeti meşrulaştırmanın ve bireyleri iktidar seçkinlerinin birer aracı kılmanın yolu olduğunu vurgular (Erdoğan, 1995: 45). O'na göre "bu anlayış, toplumu, meşruluğu bireysel iradelerden türeyen ikincil bir varlık alanı değil de bireylerin meşruluğunu kendisinden aldıkları ve kendisine tabi oldukları, onlara dışarıdan-otorite yoluyla- dayatılan bir zatiyet, asli bir varlık alanı olarak görmektedir" (Erdoğan, 1995: 46). Siyasal iktidarın bireyi kendi belirlediği alan içerisinde kendi belirlediği meşruiyet ilkesellikleri üzerine düzenleme istekliliği tüm siyasal iktidar araçlarının (eğitim, bürokrasi, ekonomi, hukuk, asker-polis, teknoloji, medya) bu inşa sürecinde bu amaçlara endeksli bir işlev görmesinden geçecektir.

1.2. Resmi İdeoloji: Totaliterizmin Yol İşaretleri

Totaliter iktidarın bireyi ve toplumu kurması ve düzenlemesinin en önemli aracı ideolojidir. İdeolojinin gücü, siyasal iktidarın belirlediği tanımlar ve amaçlar çerçevesinde toplumu kurma ve ona bir üst kimlik verme konusundaki etkinliğinden kaynaklanmaktadır. İdeolojinin işlevi tek başına bağımsız bir işlev değildir. Onun araçsallığı devletin amaçsallığı ile doğrudan ilişkilidir. İdeoloji; en genel tanımıyla, insan düşüncesinin ve eyleminin amacını, bu amaçlara nasıl varılacağını tanımlayan ve siyasal ve toplumsal

gerçeklerin niteliğini değerlendirici prensipler sistemidir (Allard, 1971: 117). Bireyin evrene, tarihe, topluma ve kendine yönelik değer ve ilkelerinin siyasal iktidarın mutlak belirleyiciliği altında dayatılması ise resmi bir ideolojinin varlığını gösterir. Resmi ideoloji devleti mutlaka totaliter müdahaleciliğe sürükler. Devletin bireye ve topluma müdahalesi bir başladı mı nerede duracağını kimse kestiremez. İdeoloji devletin bir iktidar aracı olarak algılandığı zaman bireyin nesneleşme süreci başlamış ve toplumsal, siyasal, ekonomik her türlü aygıt siyasal iktidarın resmi ideolojisinin baskı, entegrasyon ve manipülasyon aracına dönüşmüş demektir. Bu yüzden, bana göre, resmi ideolojinin varlığı bile tek başına bir sistemi totaliter olarak ifade etmeye yetmektedir. Resmi ideoloji “insan varlığının bütün hayati yönlerini kaplayan ve toplumda yaşayan herkesin, edilgin bir şekilde bağlı olduğu doktrindir” (Friedrich-Brzezinski, 1964: 13). İktidarın totaliterliği ile ideolojinin toptanlığı birbirini bütünler. Total ideoloji, yalnızca her şeyi kapsamakla, herkesi zorla itaate mahkum etmekle kalmaz, çok daha geniş bir şekilde herkesin kişilik alanlarına, yaşam alanlarına, günlük alanlarına istediği gibi müdahale edip düzene sokar. Başka bir deyimle kişisel benliği ve hayatı kökünden yok eder (Kolakowski, 1993: 319). Totaliterizmde bireysel alan ile kamusal alan arasında tamamen bir örtüşme vardır. Zaten totaliterizm de siyasal iktidarın özneliği içinde bireyin ve toplumun nesneleştirilmesidir.

Totaliter ideoloji, siyasal iktidara her zaman topluma müdahale hakkını ve imkanını sunduğu için güçlü bir iktidar aracıdır. Çünkü “totaliter sistemlerde ideolojiler bir meşruiyet kaynağıdır” (Friedrich-Brzezinski, 1964: 35). Siyasal iktidar kendi meşruiyetinin kriterlerini ideolojiler çerçevesinde belirler. Bu ideolojik çerçeve aynı zamanda toplumsal ve siyasal eylemlerin de meşruiyet alanını oluşturur. Bu anlamda ideolojiler, devletin sistemi kontrol mekanizması olarak işlev görür. Toplumda ve siyasada hangi düşüncenin ve eylemin meşruiyet sınırları içerisinde olduğuna siyasal iktidarın ideolojisi karar verir.

Totaliter iktidarın en önemli fonksiyonlarından biri olan bütünleşmiş düşüncelerden oluşan total bir sistem kurmak, siyasal iktidarın eylemlerini justifiye etmek, hayatı tanımlamak ve bu tanımlı hayatı bireylere haklı olarak göstermek amacı ideoloji ile gerçekleştirilir (Berger-Luckmann, 1967: 94). İdeoloji, iktidar ilişkilerini gizleyerek tartışılmaz ve itiraz edilmez bir boyuta taşır. İdeoloji aracılığıyla iktidar, dogmatik inançlara, köklü ve zorunlu kabullere, mutlak gerçekliklere ve değişmez ilkelere yükseltilir. İdeolojiler; “görüş açısı, inanç sistemi, fikirsiz bütünlük değerlerinden aşkın olarak anlatım kesinliği, merkezi bir ahlaki veya bilişsel eksen etrafında sistematik olarak kümelenme derecesi, geçmişin ve çağın düşünce türleriyle yakınlığı, yeni unsurlara veya çeşitliliğe kapalılık derecesi, davranışı etkilemeye çalışma derecesi, beraberinde getirdiği etki, katılanlardan istenen fikir birliği, fikrin meşruluğunun ne oranda bir otoriteye bağlandığı, inancı gerçekleştirmeyi üstüne almış bir kurumla ilişkisi en yüksek” (Shils, 1968) bütünleştirici düşünce

yapıları olarak iktidara çok boyutlu bir güç ve içerik kazandırır. Bu yüzden totaliterizm bütün düzeni tek bir ideolojik temel üzerine kurar.

Kolakowski, total ideolojilerin, siyasal iktidarın kendi çıkarları doğrultusunda toplumun gerçek ortamının dışında üretilmesinin onu bir yalanlar ve ikiyüzlülükler dünyası olarak karşımıza çıkardığını ve iyiliğin, mutluluğun ancak bu ideolojik ilkeler içinde sağlanabileceği iddiasının bir yalanlar dünyası olduğunu söyler. Bu dünyada “gerçek”, devletin topluma yukarıdan empoze ettiği inançlardır. Bu “gerçekler” sayesinde toplum zihni ve moral bir şekilde kamulaştırılmaya maruz kalmaktadır. İnsanlar artık zihni ve moral olarak devlet malı olmaktadır (Kolakowski, 1993: 321). Kişilerin varlığı toplumsal bütünü varlığına indirgenerek bireyler ‘toplumun ortak iyiliğinin’ gerçekliği altında bir yalan olmaktadır. Aslında bu ideolojik ‘gerçekler’ totaliter yapıda siyasal iktidar ilişkilerindeki eşitsizlikleri koruma, sürdürme, gizleme ve maskeleyen fonksiyonuna işaret eden bir gerçekliktir. Bu yönüyle ideolojiler, siyasal iktidarcı belirlenen hedeflere meşruiyet kazandırarak daha iyi bir gelecek ve mevcut siyasal ve toplumsal yapıya süreklilik kazandırmak için statükoyu koruyucu bir rol oynamaktadırlar. Hayek’in ifadesiyle, artık bireyler bırakın devletin askeri olmayı onun köleleri olmuşlardır (Hayek, 1999: 167) ve tüm ilişkileri belirleyen sistem artık kölelik sistemidir.

2. HAYEK VE “KÖLELİK YOLU”:TOTALİTERİZMİN YOL HİKAYESİ

Hayek’in “Kölelik Yolu” eseri II. Dünya Savaşı sonrası İngiltere örneğinde totaliterizme yol açabilecek sosyal, siyasal ve ekonomik düşünce ve uygulamalara uyarı niteliği taşımaktadır. Totaliterizm konusunda yukarıda söylediğimiz teorilere bir ek taşıyan bu bölümde ayrıntılara girmeden ve Hayek’e fazlaca müdahale etmeden yaptığı uyarıları Dünya gerçekliğinde yeniden düşünebiliriz. Özgürlük ve kölelik arasındaki bu uzun, ince ve hassas yoldaki yol işaretlerinin incelemesini yapan eser, günümüzde de sıcaklığını koruyan siyasal iktidar ve özgürlük alanlarının (özel ve kamusal alan) sınırlarının anlaşılmasına ışık tutacaktır. Her türlü “iyi” ve “menfaat” planlamasının ne kadar “iyi” niyetle yapılıyor olsa dahi içinde “kötü”lüğü/köleliği barındırdığını savunan Hayek, “Kölelik Yolu”nun “iyi”lik taşlarıyla örülü olduğu konusunda bizleri uyarır. Ben de Hayek’in eserindeki temel argüman olan “planlamacılık” olgusuna dikkat çekmek için her başlıkta aynı vurguyu yineledim. Bu bir yol hikayesidir ve “bu yol uzun olmakla beraber, bir kere haddinden fazla ileri gidildi mi bir daha geri dönülemeyecek olan yollardandır” (Hayek, 1999: 4).

2.1. Güvenlik Sendromu: Hayat Planlamacılığı

Hayek, Almanya’nın Faşizme sürüklenmesi örneğinden yola çıkarak benzer uygulamalar içindeki İngiltere hükümetini uyarır. Hayek, devletin iç ve dış düşman varlığını bir tehdit algılaması olarak devamlı siyasetin gündeminde

tutmasını ve teyakkuz halinde bir toplumsal yaşam kurmaya çalışmasını köleliğe giden yolun ilk ve en önemli işareti olduğunu söyler. Hayek, bu anlayışın sonucunda toplumun sürekli güvenlik sendromu ile korku ve tehdit algılaması içerisinde tutularak kontrol edildiği ve toplumun askeri bir düzen içerisinde örgütlendirildiği bir düzen inşasına yol açacağını belirtir (Hayek, 1999: 5). Güvenlik sendromu ile düşmanlar yaratılır ve toplumun varlığı düşmanların varlığına bağlanır, veya toplumun ve devletin var olması düşmanları yok etme mücadelesine dayanır. Güvenlik sendromu totaliterizme giden yoldur, çünkü iç düşman ve dış düşman algılamasına dayanan totaliterizm bunu toplumu düzenlemenin gerekçesi olarak kullanır. Totaliterizm düşmansız var olamaz. Hayek'e göre güvenlik algılaması bireysel özgürlük alanını giderek daraltacak ve sonuçta yok edecek en büyük tehdittir. Devlet güvenliği paralelinde toplum güvenliği anlayışı güçlenecek ve bazı bireylere sosyal hak ve yardım verilirken diğer bazılarının haklarının elden alınması gerçekleşecek ve daha kötüsü güvenliğin teminatı olarak gösterilen ordu aşırı imtiyazlarla devlet yönetiminde etkinleşecektir. Eğer ordu kendisine ait güvenlik konseptini devlete veya topluma şamil kılsa özel bir organizasyon olan askeriye tüm devlete şamil hale gelecektir ve Spartadaki gibi bireyler devletin sadece askerleri olmakla kalmayacak aynı zamanda onun köleleri durumuna düşeceklerdir (Hayek, 1999: 167). Sadece kendilerini korusun diye itaat ettikleri gücün sadece koruyucusu olmayacak aynı zamanda hizmetçisi olacaklardır. Benjamin Franklin'in ifadesiyle "geçici güvenlik uğruna temel özgürlüğünü feda eden insanlar ne özgürlüğe ne de güvenliğe layıktırlar" (Hayek, 1999: 180) ki insanlar özgürlüklerini kaybettiklerinde güvenliklerini de kaybederler. Çünkü insanları güvende tutan tek şey özgürlükleridir.

2.2. Resmi İdeoloji: Akıl Planlamacılığı

Hayek'e göre totaliterizmin üzerine oturacağı ideolojik ve ahlaki yapı toplumun bu doktrini yerine getirip getiremeyeceğine, buna uygun olup olmadığına bağlıdır. Halkın totaliter doktrin uğruna zorla köle edilmesi gerekmez, önemli olan halkın bu genel ilkeleri kendi özel ilkesi ve amacı olarak benimsemesidir. Tek bir merkezden ideolojik bilgilendirme ve propaganda, ortak amaç ve ilkeler için yeni imajlar, ortak bir moral kod belirlemek, etik kod etrafında toplumsal bütünleşmeyi sağlamak, lider için mitos yaratmak, liberal kavramları bozarak kolektif özgürlük vb. şekilde değiştirerek bozmak, okul, medya, üniversiteler aracılığıyla bilgi yayma ve yanlış bilinçlendirme araçları ile insanların akıllarını kontrol etmek şeklinde ideolojik propaganda yapılmaktadır. Bunun amacı, devlet otoritesini arttırmak, devleti zaafa düşürecek bilgilenmelerin önüne geçmek, kısaca "düşünce üzerinde totaliter kontrol" sağlamaktır. Bu düzende gerçek dendiği zaman, delillere dayalı haklılık ölçütü değil, devlet tarafından vaaz edilmiş bir ilke veya onun isteklerine ve çıkarlarına göre değiştirilebilir bir "gerçek" akla gelmelidir. Bütün bunların amacı, bir büyük aklın diğer tüm küçük akılların düşünmesini ve

gelişimini planlamaktır. Bu, “akıl planlamacılığı”dır, (Hayek, 1999: 206-214) düşüncenin ve aklın kamulaştırılmasıdır. Hayek, akıl planlamacılığı sonucunda var olan ideolojik sisteme ve statükoya uygun kişilerin yaratıldığını ve daha kötüsü insani erdemliliklerin tümünün yok edildiğini savunur. Bireyci hoşgörü, düşünceye saygı, özgür düşünce, düşünmeyi ifadeye cesaret gibi erdemliliklerin yerine güç ve otoriteye saygı, hiyerarşiye sadakat, izinli ve sınırlı düşünce, başkalarının düşüncesine saygısızlık ve onu yok etme anlayışı, hak bilinci yerine görev bilinci, amaç değil araç olma istekliliği bu sistemin ürettiği insan tipi olarak ortaya çıkar (Hayek, 1999: 195). Bu insanlar totaliterizmde de değerlidir ama birey oldukları için değil, bir kollektivitenin parçası oldukları için (Hayek, 1999: 190).

Totaliterizm, yarattığı bireylerde “biz ve onlar” ayrımını yerleştirerek tüm sosyal ve siyasal yapıyı bir savaş düzeninde örgütlemeyi amaçlar. Hayek, bu “biz ve onlar” farklılaşmasının ve “öteki” nin yaratılmasının “grup dışındakilere karşı ortak bir savaş hedefi, bir grubu en fazla kaynaştıran temel tema” olduğunu belirtir (Hayek, 1999: 188). O’na göre “öteki” nin yaratılmasının asıl amacı “halk yığınlarının sadece politik desteğini değil, kayıtsız şartsız sadakatini” sağlamaktır ki bu anlayış milliyetçilik, ırkçılık ve sınıfçılık gibi kollektivizm amaçlılığından beslenir (Hayek, 1999: 188).

2.3. Jakobenizm: Özgürlük Planlamacılığı

Hayek, gerek demokrasinin uygulanma süreci gerekse liberal ilkelerin gelişim geleneği ve yöntemi konusunda ortaya çıkan tartışmalara ışık tutucu bir biçimde özgürlük ve siyasal iktidar ilişkilerini irdeler. Siyasal iktidarın çeşitli bahaneler aracılığıyla özgürlüğü geliştirme istekliliğinin bir ikiyüzlülük olduğunu iddia eden Hayek’e göre, özgürlük alanımızı kendiliğinden bir işleyişle dönüştürmek için elimizdeki kuvvetleri nasıl kullanacağımıza bireylerin karar vermesiyle değil, içtimai fayda ve devlet düzenlemeleri ile kollektif ve şuurlu bir şekilde toplumu sevk ve idare etme arzusunun hakim olmasıyla girilen süreç “hürriyet planlamacılığı”dır (Hayek, 1999: 26) ve bu plan özünde devletin amaçlarının bireylerin de ortak amacı kılınması istekliliğine dayandığı ve bunun devlet eliyle tepeden inme ve zorla topluma dayatıldığı için totaliterdir. Bireyin veya toplumun hür iradesiyle doğan, kendiliğinden belki çatışmanın doğal olarak kendiliğinden ürettiği bir rıza ve kabul ile değil de devletin toplumu düzenlemesi gelenekselliği içinde veya dış şartların belirlemesiyle sürdürülen “planlı demokrasi” veya “demokrasi planlamacılığı” gibi “hürriyet planlamacılığı” da özünde jakoben yaptırımlar ve devlet müdahaleciliği barındırdığından en azından yöntemsel olarak totaliterizme yol açmaktadır. Devletin “şuuru murakabesinde” ve devletin belirlediği yöntem ve amaçlar dahilinde köleleşmek ile özgürleşmek arasında hiçbir fark yoktur. Çünkü devletin şuuru murakabesinde özgürleşim bireyin ve toplumun bir tarihsel ve toplumsal dönüşüm arzusunun değil bir toplumun

devlet eliyle “totaliter dönüştürme ideolojisinin” meşrulaştırma aracıdır. Devlet de bunu kendiliğinden olması yerine zorunluluklara dayandırmaktadır. Kendiliğinden olmayan bir şey mutlaka zorla oluyordur ve zor totaliterizmin diğer adıdır.

2.4. İctimai Refah, Toplumsal Menfaat: İktisat Planlamacılığı

Totaliter devletin topluma müdahale imkanının/toplumu planlamanın en yoğun ve en geniş alanını içermesinden dolayı ekonomi çok önemli bir iktidar aracıdır. Totaliterizm için ekonomi toplumun bir bütün olarak ortak çıkar ve ideolojik hedefler etrafında birleştirilmesidir. Ekonomi toplumun ekonomik gereksinimlerini siyasal iktidarın düzenlemelerine bağlayarak bütünsel bir ekonomik organizma yaratmak için kullanılır. Belirlenen amaçlara yine belirlenen araçlarla ulaşmak için tüm kaynakların “şuurlu bir şekilde idare”sine matuf tek bir plan dairesinde bütün iktisadi faaliyetlerin bir merkezden idaresini öngören totaliterizm, merkezi yönetim ve denetimi yürütmek için bir planlamacı olarak hareket eder (Hayek, 1999: 48). Ekonomi ile devlet hangi saiklerle, neyin, ne kadar imal edileceğine, az sayıda kaynakların nasıl dağıtılacağına dair talimat verir. Bu açıdan kalkınma planları ile tüm ekonomik sistem devletin kontrolü altında düzenlenir. Aslında iddia edilenin aksine bu düzende nihai iktidar, sistemi örgütlendiren, temsildeki payları dağıtan, menfaat çatışmalarında hakemlik eden ve bütün sorunları karara bağlayan bir yönetici grubun elinde toplanır. Ortak çıkar ilişkileri bu yüzden her düzeyde bir iktidar ilişkisini yansıtmaktadır. Bu sistemin çıkar ilişkilerini “ictimai gaye”, “müşterek gaye”, “müşterek menfaat”, “umumi refah”, “umumi menfaat” gibi müphem tabirlerle meşrulaştırmaktadır (Hayek, 1999: 80).

Hayek, rekabeti ve kendiliğinden düzeni yok etmek, insanları toplumun hiyerarşik düzenine cebirle sokmak, toplumsal her alanın kontrolüne kadar varacak bir düzenleme, devlet alanının bireysel alanın üstünlüğünü sağlamak, mutlak rasyonaliteye dayanmak, merkezi teşkilatlanma ve bürokratik düzenlemelere önem vermek ve nihayetinde de toplumsal planlamacılığa (toplum mühendisliği) sürüklenmek gerekçelerinden dolayı iktisadi planlamacılığın totaliterizmin en önemli yönü olduğunu vurgular. Hayek, iktisadi planlamacılık ile; iktidarın ve planlamacıların iradesinin keyfilğe dönüşeceğini, üretim ve tüketim araçlarının belirlenmesiyle ihtiyaç hiyerarşisi düzenlenerek bazı kişi ve grupların menfaatinin diğerleri aleyhine düzenleneceğini ve toplumsal dengenin bozulacağını, hayatı devletin planlaması yüzünden fertlerin kendi hayatları ve gelecekleri ile ilgili kararlar veremeyeceği (devletin planlarının yarın değişebileceği kaygısıyla bireysel hayatın tuzaklarla örülü olması), devletin planlamacılığı arttıkça bireylerin planlarının azalacağı ve insanı insan yapan en büyük hakkın tercih hakkının yok olmasından dolayı bireyin ve bireyselliğin yok olacağını, her şeyin önceden düzenlendiği ve doğal olarak da bilindiği bir yerde devletin mutlak anlamda taraf tutacağı ve tuttuğu

tarafın çıkarları için elindeki imkanları sevk edeceğini, iktisat planlamacılığı ile iktisadi en büyük değer ilan edip siyaset ve siyasetçi yerine iktisat ve tekniğin (iktisatçı ve bürokrat) konulacağını söylemektedir (Hayek, 1999: 105-109).

Hayek'e göre milletin oylarıyla seçilen meclis bu kurulu düzen içerisinde kendisine tevdi edilen görevi yerine getiremeyince demokrasiye ve onun kurumlarına halkın güveni kalmayacaktır. Demokrasi ve meclisler lüzumsuz, gevezelik yapılan kurumlar haline dönüştürülür. Ve yavaş yavaş şu çok tehlikeli durum ortaya çıkar, devletin iyi yönetilmesi için planlamacılık, planlamacılığın en iyi şekilde yürütülmesi, verimli ve müessir olması için bunun idaresini, politikacılardan alıp mütehassıslara, daimi memurlara vermek gerekir (Hayek, 1999: 86). Siyasetin alanının daraltıldığı, askeri ve sivil bürokrasinin siyaset üzerinde egemen olduğu bu planlamacı totaliter yol, demokrasinin en önemli meşruiyet dayanağı olan bireysel tercih ve toplumsal rıza anlayışı yerine teknokratik ve bürokratik uzmanlıkların doğal olarak da devlet rasyonalitesinin egemenliği ile sonuçlanır. İktisadi faaliyetleri idare eden bu otorite, hayatımızın tümünde takip edeceğimiz amaçlar için muhtaç olduğumuz her şeye nezaret edecektir. İktisadi faaliyetleri idare eden otorite, onu idare etmek için hayatın tüm vasıtalarını da kontrol edecektir. Bunların başında: iktisadi vasıtaların tümü, üretimden kime ne kadar dağıtılacağı, hayatımızın amacı, kıymetler hiyerarşisi, bu amaçlar için hangi itikat, düşünce ve emellerin caiz ve meşru olduğunu o otorite tayin edecektir. İktisadi planlamacılık sadece ekonomiyle sınırlı kalmaz, o bütün hayatımızı kontrol ve idare eder. Hayatımızın hemen hemen hiçbir cephesi nizamı idare edenlerin şuuru murakabesinden kurtulamaz. Fert de iktisadi planlamacılığın bir aracına indirgenir. Çünkü ferdi tercihler ve amaçların üzerinde içtimai refah, toplumsal menfaat gibi amaçlar vardır (Hayek, 1999: 127-128,133).

İktisadi planlamacılıkta zenginliğe, güce ve şerefe giden yol devletten geçer. Bu düzende sistem nitelik, liyakat, rekabet, başarı gibi ilkelere değil çıkar ilişkilerine, kayırmacılığa, yolsuzluğa, ahlaki yozlaşmaya dayanır. Devlet, kendi yandaşlarına makam, güç, zenginlik dağıtan bir adaletsiz soygun düzenine dönüşür. Böylece her şey iktisadi olmaktan çıkıp siyasetin konusu olur. Bireyler de bu ahlaki yozlaşma içerisinde bireysel ahlaki değerlerini ve erdemlerini kaybederler (Hayek, 1999: 149-150). Planlamacılık bireye ve bireysel tercihlere güvenmeme üzerine dayanır. İktisadi sınıflar arasında da yaratılan "biz ve ötekiler" ayrımı siyasal iktidar ve ekonomik kesimler arasında birbirini besleyen ikiye bölünmüş ilişkiye dönüşür. Sistemden ekonomik çıkar temin etmenin tek yolunun sistemin parçası olmaktan geçtiği bu yapıda devlet çıkar bölüştürme aygıtına dönüşür.

2.5. Eğitim: Bilgi Planlamacılığı

Totaliter devlet, insanların statükoya uymalarını sağlamak için öğretici, siyasal sisteminin gerçeklerini insanlara öğretmek için öğretici, insanların bu

anamlara boyun eğmesine sağlamak için öğretim yerleri, öğreticiliğin bir düzene bağlanması ve sürekliliğinin sağlanması için zorunlu öğretim, öğretimin mevcut dünya görüşünün dışında anlamlandırılması ve yorumlanmaması için disiplin ve bu disiplinin toplumsal kontrole dönüşmesi için yaygınlık, yoğunluk ve sürekliliğe ihtiyaç duyar. Totaliter iktidar bu imkanlara en iyi şekilde eğitim alanlarında kavuşur. Eğitim totaliterizmin en yoğun ve yaygın yaşandığı alandır. Totaliter devlet, elinde bulundurduğu tüm imkanlarla topluma, kendi ideolojik ilkelerini öğreten, toplumu bu ilkelere göre terbiye eden bir iktidarı temsil etmektedir. Totaliter devlet eğitim aracılığıyla, tüm halkın düşünce ve değer yargılarının bir 'eritme potası' içinde kaynaştırıp bütünleştirme amacına yönelmiştir. Bu yüzden totaliter devlet, eğitimin tüm aşamalarında eğitim alanlarına kattığı insanlara kendi ideolojik ilkelerini dayatır. İnsanlara, belirlenen bu ideolojik sınırlar içinde yaşamalarını öğretir. İnsanların, toplumsal kabul ve siyasal statü kazanmasının yolu bu yapacakları ve yapamayacakları şeyleri öğrenmekten geçer. Bu alanlarda totaliter devlet, tüm toplumu kendi ideolojik ilkeleri doğrultusunda kodlamakta, eğitmekte ve kendi ideolojik formlarından kaynaklanan sembolleri, simgeleri ve dili topluma yaymaktadır. Eğitim, toplumsal kabulün, statülerin, kişilik gelişiminin ve birey olmanın bir yolu olarak totaliter iktidar tarafından toplumsal alana dayatılan zorunlulukların başında gelmektedir.

Eğitim, total iktidarın düşünce üzerindeki totaliter kontrolünü sağlamanın aracıdır. Devlet bunu öncelikle "gerçek" in anlamını değiştirerek yapar. Eğitim kurumları akıl planlamacılığının en yoğun alanlarıdır. Akli gelişimi kontrol etmek için akli planlamaya çalışma uğraşı "gerçek" in yerine totaliter gerçeklerin almasıyla süreklilik kazanır. Tarih, hukuk, ekonomi gibi disiplinler dahi resmi ideolojinin doğrulanmasını tek amaç edinerek totaliter iktidara hizmet eder. "Totaliter devlette bu disiplinler, halkın zihnini yönlendirmek için yöneticilerin kullandıkları resmi mitleri üreten verimli fabrikalar haline dönüştürülür. Bu alanlarda politik amaç taşımayan gerçeklerin araştırılmasına izin verilmez. Hangi doktrinlerin öğretileneğine veya yayınlanacağına otoriteler karar verirler (Hayek, 1999: 209-212).

Totaliter devlette eğitim, egemen fikirlerin ve resmi ideolojinin tek ve mutlak doğruluğu üzerine kurulu bir zorunluluktur. Totaliterizm eğitim alanları aracılığıyla en geniş alanda değil en dar alanda, akıl ve beden üzerinde, egemenlik kurar. Hayek'e göre eğitim sistemi eğer egemen fikirlerin tek ve mutlak doğruluğu üzerine kurulu bir zorunluluk ise totaliterizmin en önemli aracıdır. O'na göre eğitimdeki en büyük tehlike, 19.yy. totaliteri Comte'un mutlak ve zorunlu ilkesellikler dünyasında ferdi iradenin ve tercih hakkının yok edildiği pozitivistizmdir (Hayek, 1999: 20-21).

Pozitivistizmin, insanların dışında var olan ve bilimsel bilgi ve tecrübe ile bilinecek bir "nesnel gerçekler" alanının varlığını kabul etmesi ve bu alanı

(toplumsal dinamikleri ve toplum yönetimini) “en iyi bilenler” olarak önder ve intelligentsia’nın egemen sınıf olarak toplumu yönetmelerini öngörmesi totaliterizmin temel argümanıdır. Doğa yasalarıyla doğanın düzenlenmesi ve kontrol edilmesi gibi, bilim aracılığıyla da toplumsal örgütlenmelerin ve bireysel davranışların en faydalı şekilde düzenlenebileceğine ve kontrol edilebileceğine inanan pozitivist anlayış gereği totaliter iktidar; bilimi, toplumu şekillendirmekte, sosyal, siyasal ve ekonomik ilişkilerde ve bireylerin hayatının düzenlenmesinde (davranış kuralları konmasında) yol gösterici ve egemen kılmak istemektedir ki resmi ideolojinin “bilimsellik” iddiasının özünde de bu anlayış yatmaktadır. Bu sistemde mutlak rasyonaliteye dayalı bu anlayışla devlet akli (hikmeti hükümet) başat ve “üstün” akıl olarak kutsanır. Pozitivizmin bilimi iktidar aracı yapması, mutlaklaştırması, kutsallaştırması (dinselleştirilmesi) nedeniyle insanın ve toplumun düzenlenmesinde Jakobenzim meşruiyet bulur. Çünkü bu durum mutlaklığın, kutsallığın ve ‘gerçekliğin’ sahibi olan iktidara bunlardan yoksun olan, karanlıkta olan toplumun aydınlatılması misyonunun meşruiyet ölçütüdür. Aydınlatıcı iktidar, bilgi ve resmi ideoloji birleşerek jakoben toplumsal düzenleme gerçekleştirilir.

2.6. Kolektivizm, Manevi Cebir: Ahlak Planlamacılığı

Bütün kollektivist sistemlerin ortak özelliği, toplum içerisindeki çalışmaların muayyen bir içtimai gayeye göre teşkilatlandırılmasıdır. Bunlar, toplumu topyekün ve bütün kaynaklarıyla tek bir gaye uğrunda teşkilatlandırmak isterler ve ferdi gayelerin tamamıyla hükümran olduğu serbest alanların varlığını kabul etmezler. Bu yüzden bütün kollektivist sistemler totaliterdir. Bu sistemlerde, uğrunda bütün cemiyetin teşkilatlandırılıp seferber edileceği “içtimai gaye”, “müşterek gaye”, “müşterek menfaat”, “umumi refah” veya “umumi menfaat” gibi müphem tabirler egemendir. Sistemi planlayan plancının tercih ettiği yöne uygun olarak değiştirilebilecek bir “gayeler hiyerarşisi” ve “kıymetler silsilesi” belirlenir. Bunun için evvel emirde tam bir ahlak kodunun varlığı gerekir ki içinde bütün beşeri değerler kendi hakları olan yeri işgal etmektedir. “Noksansız bir ahlak kodu” ile bütün beşeri hayat alanı düzenlenip ferdi serbestlik alanı yok edilir, “manevi cebir” ile bireyler bu alanlar içerisinde plancının iradesinin kölesi yapılırlar (Hayek, 1999: 79-81).

Her şeyin devlet tarafından planlandığı, insanların hayat kurallarının noksansız ahlak kodlarıyla düzenlendiği totaliterizmde insanların mukadderatının da tek sorumlusu devlettir (Hayek, 1999: 149). Bir fert diğerlerinden daha kötü olarak sahip olduğu kaderinden dolayı kendi niteliğini, rekabet gücünü veya ahlaki değerlerini değil kendisine böyle bir kaderi tayin eden devleti sorumlu tutarak sisteme yabancılaşacaktır ya da kendi kaderini değiştirebilmek için kadiri mutlak olan güce boyun eğecek, tesir edecek, çıkar ilişkilerinin içerisine girecektir. Totaliter sistemlerdeki ahlaki yozlaşmanın, yolsuzluğun vb. sorunların temelinde de bu vardır. Devlet içerisinde var olan

ilişki biçimleri toplum katmanlarında da aynen yansımaktadır. Kimsenin itiraz etmemesinin tek nedeni herkes fırsatını bulduğu zaman aynı şeyi yapıyor olmasıdır. İtirazların özünde de kendisine fırsat verilmemesine yönelik tepkiler vardır. Ve aslında böylece noksansız bir ahlak kodu, noksansız bir ahlaksızlık kodu olarak sonuçlanıyor. Kollektivist rejimlerin çöküşüyle ortaya çıkan ahlaki durum ortadadır. “Bir liberal için bir ahlak kodlaması sunmak en uzak şeydir. Fert kendi kararlarının ve ahlaki değerlerinin mutlak hakimidir ve her bir ferdin kıymet ölçekleri başka bir ferdin, kolektivitinin veya devletin kıymet ölçeklerinin diktatörlüğünden (dikte edilmesinden) masundur. Müşterek gayeler elbette olacaktır, ama bu müşterek gayeler fertler için nihai gayeler değil, muhtelif fertlerin yine muhtelif gayeler uğrunda kullanabilecekleri vasıtalar"dır (Hayek, 1999: 83).

2.7. Keyfi İktidar: Hukuk Planlamacılığı

Hukukun iki temel amacı vardır: keyfiliğin önlenmesi ve geleceğin güvence altına alınması. Totaliterizmde hukuk siyasal iktidarın mutlak egemenliğine hukuksal temel ve rasyonel uyum kazandırmaktadır. Hukukun amacı insanların temel hak ve özgürlüklerini korumak, yaşamlarını güvence altına almak, adil, eşit ve özgür bir toplumsal düzen kurmak ve “özgürlük kanunundan çıkan adil davranma kurallarına” (Hayek, 1994: 183) dayanmak iken ve devlet bu amacın bir aracı olarak kurumsallaştırılırken totaliterizmde hukuk, egemen gücün buyruğu olarak karşımıza çıkmakta ve devleti sınırlayıcı değil devlet tarafından toplumu sınırlayıcı bir duruma dönüştürülmüştür. Hukukun bu şekilde bozulmasında en önemli unsur pozitivistizmdir. Pozitivizmin temel felsefesinde hukuk, hükümler gücün iradesinin yansıması ve toplumu planlamanın, yönlendirmenin ve ona yeni bir biçim vermenin aracıdır.

Hukukun egemen olduğu bir devlette en öncelikli şart kanun hakimiyetidir. Kanun hakimiyeti sayesinde devletin tüm işlemleri önceden ilan edilmiş kanunlara bağlıdır. Bireyler bunu önceden görür ve bilir, ona göre davranır. Devlet ve bireyler her türlü davranışlarını ve gelecekle ilgili planlarını ona göre ayarlar (Hayek, 1999:101). Eğer kanunların sürekliliği yerine iktidarın iradesi öncelenirse yani “hukuk planlamacılığı” yapılırsa devlet bu planlamacılığın tarafı olur ve toplumu bu planlara uydurmak için hukuku ideolojik bir baskı aracı olarak kullanır. Çünkü devlet artık “ahlaki” bir kurumdur ve iyi, kötü, haklı haksız artık devletin tekelinde bir olgudur. Hukuk planlamacılığı genişledikçe hukuki ilkelerin yerine devletin belirlediği bir eylemin iyi, makul, adilliği alır. Bu ise iktidarın takdir alanını bireylerin aleyhine genişletir. İktidarın çıkarına ve zamanın şartlarına göre iyi, makul ve adil olan şey değişebilir. Bu da ortaya keyfi iktidarı çıkarır. Keyfi iktidarın zıddı sadece kanun hakimiyeti değildir. Kanun hakimiyeti Hitler örneğinde olduğu gibi diktatörlüğe de yol açabilir. Asıl olan, kanunların hususi tesirlerinin önceden bilinmemesi ve bunun bilecek bir sınıfın veya liderin olmamasıdır.

Her fert kanunlar önünde eşit olacak ve kanunların sonuçlarını önceden bilerek kendi geleceğini planlayabilecektir. İkincisi ise her şeyin kanunlarla düzenlenmesi gerektiği anlamında değil, iktidar sınırının ancak kanunlarla düzenlenmesi, teşri selahiyetinin sınırlı olması, toplumsal geleneğe ve kendiliğinden işleyen yapıya uygun olması, insan haklarının ve bireysel özgürlüklerin “daimi” (sürekli) dokunulmazlığı gerekir (Hayek, 1999: 106-114).

Hukukun üstünlüğün temel gayesi devletin tüm eylemlerinin önceden ilan edilmiş olması ve toplum tarafından biliniyor olmasıdır. Her bir birey kendi geleceğini kendi tercihleriyle belirler. Kendi geleceğine hükmeden güç kendi iradesi olur. Bu yüzden hukuk, insanların geleceğinin, mukadderatının güvencesidir. Hukukun bireysel hak ve özgürlüklerin güvencesi olmadığı sistemlerde hukuk egemen gücün buyruğuna dönüşüyor. Devlet bireylere dün tanıdığı hakları bu gün elinden alabiliyor, dün yaptığı uluslararası antlaşmaları bugün feshediyor, insanlar geleceğini bilemedikleri için bu gün özgürlüklerini kullanamıyor, düşünmekten, yazmaktan, ifade etmekten, sivil toplum kuruluşlarına katılmaktan korkan bir insan topluluğu yaratılıyor. Toplum nezdinde devletin tanıdığı haklar ve özgürlükler tuzak olarak değerlendiriliyor. Totaliter sistemlerde bazı özgürlüklerin talep edilmesi veya uygulanması o kişilerin cezalandırılmasına neden oluyor. İşte bu gelecekte korkma iki tür insan davranışı yaratıyor ya güce boyun eğip iki yüzlüleşmek, ya da sisteme yabancılaşmak. Bu yönüyle totaliterizm bir korku rejimidir, korkunun ikiz kardeşi de ikiyüzlülüktür.

2.8. Yanlış Liberalizm: “Laissez faire” Planlamacılığı

Hayek’e göre liberal bazı teorik anlayışların da özgürlük yerine köleliğe giden yolda etkisi vardır. Bir yanda vulgarizatörlerin liberalizmi sadece ve basitçe “laissez faire”e indirgeyerek devletin müdahale etmesi gereken alanlardan bile çekilmesini savunanlar; diğer yanda ise onlardan daha tehlikeli olarak doğal düzenin, kendiliğinden düzenin yavaş işlemeden ve ilerlemesinden şikayet eden tepkisel liberallerin devlet müdahalesinin zorunluluğuna inananların varlığı. Bunlar liberalizmi bir dogmatik rejim olarak algıladıkları için onun da diğer rejimler gibi zora ve müdahaleye dayanan toplumsal bir düzen kurması gerektiğine inanırlar. “Liberalizmin bir defaya mahsus sabit kaideleri yoktur. Onun özü en kısa ifadeyle şudur; işlerin idaresinde kendiliğinden doğan içtimai kuvvetlere (sivil toplum) mümkün olduğu kadar çok yer vermek ve bu işlerin işleyişinde zorlayıcı tedbirlerden kabil olduğu kadar kaçınmak. Liberalizm, doğal düzenin kendi içerisindeki kuvvetlerin barışçı ve adil bir şekilde işlemeden sağlanarak ve düzeni hukuki olarak korumakla görevli sınırlı bir devlete yer verir” (Hayek, 1999: 22-24). Yani hem doğal, kendiliğinden düzen hem de sınırlı devlet.

Bir liberal için bu tanımlamalardan çıkarılacak en önemli şey; zor ve zorunluluğun olduğu her yerde totaliterizmin bir uzantısı vardır. Bir insanı zorla köle etmekle zorla özgür etmek arasında bir liberal için hiçbir fark yoktur. Tüm totaliter sistemlerin kendini tanımlamasına dikkat edersek hepsi en özgürlükçü ve demokratik sistemin kendilerinde olduğunu iddia ediyorlardı.

Bu bağlamda önemli bir olgu da özgürlük kavramının aşındırılmasıdır. Sosyal özgürlük, kolektif özgürlük vb. gibi ifadelerle bireye ait bir olgu, bir kolektiviteye veya bir devlete içkin hale dönüştürülerek kavramın içerisi boşaltılıyor. Özgürlük, bazen her istenen şeyi yapabilme hakkı, bazen halkların etnik kurtuluşu, bazen ahlaki olmayan değerselliklerle yaşam iddiası, bazen tüketim çılgınlığı, bazen güçlünün zayıfı ezmesi gerekliliği, bazen vahşi kapitalist rekabet düzeni vb. şeklinde ifade edilerek özgürlüğün ahlaki boyutu yok ediliyor. Bireysel ahlak ve erdemlilikler üzerine kurulu bir özgürlük anlayışı yerine ötekine rağmen ve karşı bir anlayış hakim oluyor.

Bir başka içi boşaltılan ve aşındırılan kavram liberalizmin olmazsa olmazı olan bireyciliktir. Bireycilik; “bireye birey olarak saygı göstermek, kanaat ve zevklerinin ne kadar dar olursa olsun kendi alanı içerisinde kabul etmek, insanların ferdi kabiliyet ve temayüllerini inkişaf ettirmelerinin en arzuya şayan şey olduğuna inanmak” iken, bireycilik egoizme eş değer kullanılmaya çalışılıyor. Özgürlük ve ferdiyetçiliğin birleştiği alan olan tolerans-tesamuh-hoşgörü yerine basitçe egoizmi, çıkarıcılığı ve ötekine rağmenciliği koyarak liberal ilke ve değerlerin aşındırılması sağlanmaktadır (Hayek, 1999: 18-19). Totaliterizm bu değerlerin yerine kendi değerlerini ikame etmede uygun ortam yaratmaktadır. “Faşizm ve Sosyalizmin üzerine oturduğu insanların toplumsal hiyerarşi içerisinde örgütlenmesi, cebirle teşkilatlandırma ve planlaştırılmış bir cemiyet kurma isteği olan kolektivizm ancak bireyciliğin yok edilmesiyle kurulur. Özgürlüğü iktidarın ve mülkiyetin bağımlılığından kurtulma olarak algılayarak ceberrut düzenlemeler ile özgürlük içinde eşitliği değil kölelik içinde eşitliği sağlamaktadırlar.” Bunu meşrulaştırmak için ise ferdiyetçi sosyalizm, özgürlükçü kolektivite gibi birbirine zıt kavramlarla kendi sistemlerini tanımlamaktadırlar (Hayek, 1999: 35-40).

2.9. Global Totaliterizm: Uluslararası Düzen Planlamacılığı

Hayek, tarihselciliğin totaliterizme giden bir yol olduğunu Hegel ve Marx'tan örneklerle anlatır. Ona göre tarihin hangi yasalara göre hangi istikamette gideceğini iddia etmek ve bu iddiaya göre davranarak tarihin istikametine boyun eğmek, uymayanları da ona uydurmaya çalışmak totaliter bir yoldur. Bu anlayışın dönemin İngiliz liberallerini de etkisi altına alarak çeşitli kolektivist yorumlarla liberal anlayışı sentezlenmesine karşı çıkar. Hayek, tarihin gidişine uymak gerektiğini savunan bu liberallerin piyasa ekonomisi

yerine planlamacılık, ferdiyetçilik yerine toplumsal organizasyonları savunmasını reddeder (Hayek, 1999: 243-248).

Liberal birey için toplum ve tarih planlamacılığı içerisinde yapıldığı müddetçe özgürlük veya kölelik arasında hiçbir fark yoktur. Bu anlamda dünya üzerinde globalleşme, tarihin sonu ve liberalizmin evrenselliği üzerinde de düşünmek gerekir. Bir tarihsel zorunluluk iddiası ile totaliterizmin bir ülke yerine dünya üzerine yayılma iddiası ile aynı gerekçeden kaynaklı liberal ilkelerin dünyaya dayatılması arasında hiçbir fark yoktur. “Biz ve ötekiler” ayrımının uluslar arası düzende globalleşme kavramı ile evrensel, tarihsel ve ideolojik çatışma ve savaş unsuru olarak totaliter baskı aracı ve bir ülkenin veya toplumun kaderini belirleme hakkını gasp etmeye dönüşmesi totaliterizm yoludur. “Planlanmış bir işçi toplumu” veya “planlanmış bir ulusal toplum” kurmak ile “planlanmış bir global toplum” kurmak veya “planlanmış özgür bir toplum” kurmak arasında hiçbir fark yoktur (Hayek, 1999: 243-252). Hayek’e göre işte bu yüzden devletlerin fertler üzerindeki egemenliğini sınırlandıracak fiili bir uluslar arası hukuk düzeni gereklidir. “Uluslar arası hukuk, hem devletlerin fert üzerindeki, hem de süper devletlerin ulusal topluluklar üzerindeki despotizmini önleyen bir güvence haline dönüştürülmelidir.” Dünya tüm devletleri eşit kabul etmeli ve her devlet başka bir devlet için konulacak bir uluslar arası yasaya önce kendi uyacağını göstermelidir (Hayek, 1999: 291).

Özetle, Hayek der ki; “önemli olan gelişmeyi planlamak değil gelişmeyi kolaylaştıran şartları yaratmaktır. Tek gelişme yolu da bireyin kendi özgürlüğünü sadece kendisinin planlamasıdır. Diğer tüm planlayıcı politikalar bireyin köleliğini geliştirir” (Hayek, 1999: 296). Bu planlayıcı politikaların amacı, yönü ve yöntemi ne olursa olsun, nereye olursa olsun.

SONUÇ

Totaliterizm, belirli bir zamana veya ideolojik sistemlere has bir kavram değildir, aksine tek bir ideolojik hegemonya içerisinde toplumu topyekün kuşatmanın ve düzenlemenin adıdır. Totaliterizm özelliklerinden dolayı tek bir tarihsel ve ideolojik sisteme indirgenmemelidir. Toplum topyekün düzenlemeye yönelik tüm ideolojik istekleri totaliter özellikler içerisinde değerlendirmek gerekir. Özgürlük, eşitlik, bireysel hak ve özgürlükler, siyasi iktidarın toplum tarafından denetimi, sivil katılım, toplumsal rıza gibi değerler yerine, devletin iyiliği, toplumsal itaat, ulusal güvenlik, resmi ideolojik kuşatma, keyfi yönetim, izinli sivil örgütlenme ve muhalefet, merkezi yönetim, bürokratik denetim ilkelerine dayalı siyasi sistemlerin totaliter eğilimlerini göz ardı etmemek gerekir. Günümüz totaliterizmi modern teknolojik araçların gelişimine paralel olarak dünden daha fazla kamufle olma durumundadır. Totaliter iktidarlar siyasi hedeflerini kamu oyunu yaratarak ve yanıltarak gerçekleştirmektedirler. Güçlü devlet, modern devlet hatta demokratik devlet isteklerini toplumun total düzenlemesinin meşruiyet araçları olarak

kullanılmaktadırlar. Bu amaçlara endekslenen toplumun, siyasal iktidarın hedeflerine uyumu daha da kolaylaşmaktadır.

Totaliter devlet, total ideolojik düzenleme kurgusu ile toplumu ve siyasaı kendi gerçekliğine kapatırken, devleti de demokratik ve özgürlükçü siyasal sisteme yönelme açısından evrensel dünyaya, evrensel değer ve ilkelere kapatır. Hayek'ten mülhem olarak, evrensel değer ve ilkelerin bireysel tercih ve toplumsal değişim ve gelişimi kolaylaştıran, kendiliğinden gelişen şartlarını yaratmak yerine toplumu bu şartlara uydurmaya çalışır. "Evrensel insan hakları ve özgürlük" yerine "kendine özgürlük/yerellik" üzerine kurulu ideolojik "güçlü devlet" geleneği içerisinde evrensel değerler karşısında içine büzülerek (yerelleşerek/kendine özgümlüleşerek) bireyi topluma, toplumu devlete, devleti de evrenselliğe kapatır. Bu süreç içerisinde sadece topluma yabancılaşmış birey veya devlete yabancılaşmış toplum değil aynı zamanda evrensel dünyaya yabancılaşmış bir devlet ortaya çıkar.

Günümüzde hala belirli bir ideolojik düşünce ekseninde örgütlenen, toplumu bir bütün olarak kontrol edip düzenleyen ve baskı ve ideolojik araçlarla siyasal iktidarını resmi ideolojinin çıkarına bireylerin zararına inşa eden siyasal sistemler söz konusudur. Özellikle teknolojinin, ordunun, bürokrasinin, iletişim araçlarının ve eğitimin kullanılmasıyla bir bütün olarak toplumsal mobilizasyonun sağlandığı siyasal sistemler halen mevcuttur. Demokrasiyi sadece seçim olgusuna indirgeyerek evrensel demokratik değerler olan siyasal iktidarın denetimi, keyfiliğin önlenmesi, siyasal katılımın özgür sivil toplumsal kurumlar aracılığıyla örgütlenmesi, farklı ideolojik yaklaşımların kendini ifade özgürlüğü, muhalefetin özgürce siyasal iktidarı eleştirmesi ilkelerinin göz ardı edildiği ve tek bir ideolojik hegemonya içerisinde siyasal yaşamın düzenlendiği devlet modellerini totaliterizm içinde ele almak gerekir. Sonuçta resmi ideoloji dışında alternatif yönetim tercihlerinin olmaması siyasal iktidarın ve toplumsal rızanın monist/tekçi bir organizmik örgütlenme içerisinde bütünleştiğini gösterir. Zaten totaliterizm de alternatif ideolojik ve meşruiyet çözümlerinin olmaması demektir.

Hayek'in "Kölelik Yolu" olarak isimlendirdiği totaliterizmi, bireyin özgürlüğünün, devletin güvenliğine veya toplumsal ve ulusal çıkara feda edildiği bütün yönelimlerde görmek mümkündür. Önemli olan, bireyin kaderine hükmeden iradenin bireyin dışında ve üzerinde var olması ve bu iradenin bireyin düşüncesini, toplumsal, siyasal ve ekonomik ilişkilerini planlayıcı güç olarak varlığını sürdürmesidir. Günümüzde, deterministik olarak, tarihe, topluma, bireye ve uluslar arası düzene müdahale eden, ona egemen bir üstün irade ile yön vermeye çalışan güçler de, yine bu bağlamda, totaliterizmin modern yansımalarıdır. Hayek'in ifadelerinden çıkarttığımız sonuç itibarıyla, bu totaliterizm yolu, sadece kollektivist ve otoriter ideolojik sistemler için değil, aynı zamanda tarihe, topluma, bireye ve uluslar arası düzene özgürlük ve

demokrasi gerekçeleriyle müdahale eden ve insanların mukadderatını planlama istekliğindeki liberal girişimler içinde geçerli olmalıdır.

Hayek'in, köleliğe giden yolun devletin güvenlik sendromu ile başladığı uyarısı, günümüz uluslar arası düzeninin geldiği noktada önemli bir uyarıdır. Hayek'in de ıslarla vurguladığı gibi, bir devletin (o gün için İngiltere, bu gün için Amerika) iç ve dış düşman varlığını bir tehdit algılaması olarak devamlı siyasetin ve uluslar arası düzenin gündeminde tutması ve teyakkuz halinde bir toplumsal ve siyasal yaşam kurmaya çalışması ve kendi yaşam değerlerini diğer ülkelere dayatması köleliğe giden yolun ilk ve en önemli işaretidir. Çünkü, bu anlayışın sonucunda, uluslar arası düzen sürekli güvenlik sendromu ile korku ve tehdit algılaması içerisinde tutularak kontrol edilmekte ve askeri bir düzen içerisinde örgütlenilmektedir. Güvenlik sendromu, totaliterizme giden yoldur, çünkü iç düşman ve dış düşman algılamasına dayanan totaliterizm bunu içte toplumu, dışta diğer devletleri düzenlemenin gerekçesi olarak kullanır. Totaliterizm düşmansız var olamaz. Hayek'e göre güvenlik algılaması bireysel özgürlük alanını giderek daraltacak ve sonuçta yok edecek en büyük tehdittir. Çünkü, güvenliğin teminatı olarak gösterilen ordu, aşırı imtiyazlarla devlet yönetiminde etkinleşecek ve bütün devletlerde en önemli siyasal güç haline dönüşecektir. Geçici güvenlik uğruna temel özgürlüğünü feda eden insanlar, uluslar arası totaliterizmin köleleri olacaklardır.

Hayek, gerek demokrasinin uygulanma süreci gerekse liberal ilkelerin gelişim geleneği ve yöntemi konusunda, bireylerin iradelerinin üzerinde bir planlamacılığı totaliterizm olarak ifade eder. Siyasal iktidarın çeşitli bahaneler aracılığıyla özgürlüğü geliştirme istekliliğinin bir ikiyüzlülük olduğunu iddia eden Hayek'e göre, özgürlük alanımızı kendiliğinden bir işleyişle dönüştürmek için elimizdeki kuvvetleri nasıl kullanacağımıza kendimizin karar vermesiyle değil, içtimai fayda ve devlet düzenlemeleri ile kolektif ve şuurlu bir şekilde toplumu sevk ve idare etme arzusunun hakim olmasıyla girilen süreç, "özgürlük planlamacılığı" maskesine bürünmüş totaliterizmdir. Çünkü, bu plan, özünde devletin amaçlarının bireylerin de ortak amacı kılınması istekliliğine dayandığı ve bunun devlet eliyle tepeden inme ve zorla topluma dayatıldığı için totaliterdir. Bireyin veya toplumun hür iradesiyle doğan, kendiliğinden bir rıza ve kabul ile değil de devletin toplumu düzenlemesi gelenekselliği içinde veya dış şartların belirlemesiyle sürdürülen "planlı demokrasi" veya "demokrasi planlamacılığı" gibi "hürriyet planlamacılığı" da özünde jakoben yaptırımlar ve devlet müdahaleciliği barındırdığından totaliterizme yol açmaktadır. Devletin "şuuru murakabesinde" ve devletin belirlediği yöntem ve amaçlar dahilinde köleşmek ile özgürleşmek arasında hiçbir fark yoktur. Çünkü, devletin şuuru murakabesinde özgürleşim bireyin ve toplumun bir tarihsel ve toplumsal dönüşüm arzusunun değil bir toplumun devlet eliyle "totaliter dönüştürme ideolojisinin" meşrulaştırma aracıdır. Devlet de bunu kendiliğinden olması yerine zorunluluklara dayandırmaktadır. Kendiliğinden olmayan bir şey mutlaka

zorla oluyordur ve zor totaliterizmin diğer adıdır. Hele hele bu zorunluluğu, tarihselciliğin deterministik yasaları gibi, tarihin hangi yasalara göre hangi istikamette gideceğini iddia etmek ve bu iddiaya göre davranarak tarihin istikametine boyun eğmek, uymayanları da ona uydurmaya çalışmak şeklinde sunulması asla kabul edilemez totaliter bir söylemdir.

Toplum ve tarih planlamacılığı içerisinde yapıldığı müddetçe özgürlük veya kölelik arasında hiçbir fark yoktur. Bu anlamda dünya üzerinde globalleşme, tarihin sonu ve liberalizmin evrenselliği teorileri de aynı gerekçeyle reddedilmelidir. Bir tarihsel zorunluluk iddiası ile totaliterizmin bir ülke yerine dünya üzerine yayılma iddiası ile aynı gerekçeden kaynaklı liberal ilkelerin dünyaya dayatılması arasında hiçbir fark yoktur. “Biz ve ötekiler” ayrımının uluslar arası düzende globalleşme kavramı ile evrensel, tarihsel ve ideolojik çatışma ve savaş unsuru olarak totaliter baskı aracı ve bir ülkenin veya toplumun kaderini belirleme hakkını gasp etmeye dönüşmesi totaliterizm yoludur. “Planlanmış bir işçi toplumu” veya “planlanmış bir ulusal toplum” kurmak ile “planlanmış bir global toplum” kurmak veya “planlanmış özgür bir toplum” kurmak arasında hiçbir fark yoktur.

Asıl olan, Hayek’in de belirttiği gibi, insanı veya insanın gelişimini planlamak veya bir ideolojiye göre düzenlemek değil, insanın kendisini ifade etmesini, kendisini gerçekleştirmesini kolaylaştıran şartları yaratmak, engelleyen olguları ortadan kaldırmaktır. Bunu başarmanın tek yolu da, bireyin kendi özgürlüğünü sadece kendisinin planlamasıdır. Diğer tüm planlayıcı politikalar bireyin köleliğini geliştirir. Bu planlayıcı politikaların amacı, yönü ve yöntemi ne olursa olsun, nereye olursa olsun. Unutulmamalıdır ki, zor ve zorunluluğun olduğu her yerde totaliterizmin bir uzantısı vardır. Bir insanı zorla köle etmekle, zorla özgür etmek arasında hiçbir fark yoktur.

KAYNAKÇA

- Allard, E. (1971) *Institutionalized Radicalism in Decline of Ideology*, New York.
- Berger-Luckmann, Peter L.-Thomas (1967) *The Social Construction of Reality*, New York:Anchor.
- Erdoğan, Mustafa (1995) *Demokrasi, Laiklik, Resmi İdeoloji*, LDT Yayınları, Ankara.
- Friedrich-Brezinski, Carl J.-Zbigniew K. (1964) *Totaliter Diktatörlük ve Otokrasi*, Çev: Oğuz Onaran, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara.
- Hayek, Friedrich A.von (1999) *Kölelik Yolu*, Çev:Turhan Feyzioğlu-Yıldırım Arsan, Liberte Yay, Ankara.

- Hayek, Friedrich A.von (1994) *Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük*, Çev: Atilla Yayla, İş Bankası Yayınları.
- Kamenka, Eugene (1992) "Totaliterianizm" , *A Companion to Contemporary Political Phlisophy*, Edited by; Robert E. Goodin-Philip Pettit, Blackwell,.
- Kolakowski, Leszek (1993) "Totaliterizm ve Yalan", Çev: Aydın Yalçın, *Sosyal-Siyasal Teori*, Der: Atilla Yayla, Siyasal Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Linz, Juan J. (1984) *Totaliter ve Otoriter Rejimler*, Çev: Ergun Özbudun, Siyasi İlimler Türk Derneği/S Yayınları, Ankara.
- Popper, Karl (1967) *Açık Toplum ve Düşmanları*, Çev: Mete Tunçay, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara.
- Shils, Edward (1968) "The Concept and Function of Ideology", *International Encyclopedia Social Sciens*.
- Wagner, Helmut (1993) "Parti Diktatörlüğünün Çöküşü, Komünist Yönetimin Safhaları", Çev: Mustafa Erdoğan, *Sosyal-Siyasal Teori*, Der: Atilla Yayla, Siyasal Kitabevi Yayınları, Ankara,.
- Walker, M. (1972) *The National Front*, London: Fontana.